

respectu ejus cui fit revelatio, licet per illam revelationem, quæ a Deo est infallibilis certitudo habeatur de statu gratiæ.

VII. Sed inquire: Si iste cui fit revelatio privata nolit credere, et tamen credat iis quæ proponuntur ab Ecclesia, vel Scriptura, an sit dicendus hæreticus in foro interiori, respondet Bagez fore hæreticum ex consequenti, quia existimans Deum sibi revelare, et non credens, ex consequenti dicit Deum mentiri. Sed urgeamus casum quod ille homo sciat Deum non mentiri etiam in hac revelatione, sed pro sua libertate non vult credere, credit tamen propositiones ab Ecclesia factas, an tunc erit infidelis, et qua specie infidelitatis. Respondetur casum satis metaphysicum videri, quod nolit aliquis credere Deo revelanti, supposito quod habet omnem certitudinem, quod illa revelatio non sit falsa, et tamen quod velit credere Deo revelanti per Ecclesiam. Dicimus ergo illum fore infidelem, quia non credit Deo, sed infidelitate quadam privata, qua non vult credere prophetiæ divinæ particulari. Reducitur autem ad speciem infidelitatis, quæ est hæresis, quia pro sua libertate discredat Deo revelanti per se ipsum, et non Deo revelanti per Ecclesiam, licet enim solum sint tres species infidelitatis, paganismus, Judæismus, et hæresis, tamen istæ sunt species consuetæ, illa autem est extraordinaria, et sufficit quod reductive ponatur in aliqua istarum specierum, tamquam quid imperfectum in illo genere.

ARTICULUS ULTIMUS.

De effectibus fidei.

I. De his agit S. Thomas quæstione septima, et assignat duos ef-

fectus fidei, scilicet timorem et purificationem cordis, in quibus tria notari possunt. Primo, distingui in fide, sicut in aliis virtutibus, actum, et effectum: actus virtutis dicitur operatio elicitæ ab ipsa, effectus dicitur quidquid ex tali operatione relinqui potest, sive sit alius actus imperatus, quia ex uno actu excitamur ad alium, sive sit aliqua dispositio, vel motio, vel aliquis modus relictus ex operatione: sic D. Thomas numerat plures effectus amoris 1-2, quæst. xviii, et plures effectus charitatis 2-2, quæstione etiam xviii. Notandum secundo, illos duos effectus fidei procedere ab ipsa, non ut pure speculativa est, sed ut practica, quæ proponit objectum supernaturale, ut amandum per charitatem, et sic facit purificationem cordis, seu voluntatis media charitate: proponit etiam hoc objectum ut in se magnum, et potens inferre malum, et sic causat timorem. Nec tamen solum isti duo sunt effectus fidei, sed alios multos habet in nobis, ut spei, desiderii, doloris, etc. sed quia illi duo se habent tamquam primus et ultimus effectus, qui ex fide oriuntur, etiam alii intermedii in illis censentur inclusi. Incipit enim homo a timore, qui est initium sapientiæ, concuti et disponi ad penitentiam, et tandem pervenit ad hoc, ut excludatur culpa, et purificetur cor, non formaliter per ipsam fidem, sed per gratiam, ad quam disponit fides inchoative.

II. Nota ultimo timorem posse aliquando præcedere fidem, sed tunc non erit supernaturalis, et ex motivo supernaturali, quia prius est credere, et assentiri Deo, quem proponit fides, quam Deum timere; qui enim non credit, pœnas non timet, sicut prius debet Deus credi, quam sperari. Ut autem timor supernaturalis sit, debet ex motivo, et cognitione supernaturali procedere, ut

cum timetur pœna æterna, vel separatio a Deo per culpam, vel si aliquando ante fidem datur timor supernaturalis movens aliquem ut acceptet fidem, tunc habebitur ex aliqua supernaturali illuminatione præcedente fidem per modum gratiæ excitantis.

III. Fere nulla remanent dubia, quæ alicujus momenti videantur præter ea quæ in isto tractatu examinata relinquuntur. Ut tamen copiosiore ejus notitiam exhibeamus, breviter de credibilibus ipsis explicare placuit, quæ circa articulum vi, vii et viii continentur. Pro quorum majori luce sit in hac disputatione.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum omnes articuli fidei continentur implicite in illis duobus credibilibus Deus est, et inquirentibus se remunerator est?

I. Pro cujus intelligentia notandum est primo, Deum esse, et simul esse remuneratorem honorum operum dupliciter posse intelligi. Primo, ut ista resplendent in affectibus creatis ordinis naturalis, et ex eorum cognitione possunt a nobis naturaliter cognosci, nam ut ait S. Thomas in præmio ad quartum librum contra gentiles: « Lumen naturale rationis per assensum quemdam ex effectibus naturalibus ad Deum cognoscendum pertingit: » secundo, potest intelligi quatenus omnino transcendunt ordinem naturæ, et secundum quod effectibus ordinis naturalis nullatenus ad illa intelligenda pervenire possumus, eo quod ipsis naturalibus effectibus non resplendent, et in priori consideratione non continentur articulos fidei, bene tamen in secunda consideratione, in qua locutus

fuit D. Paulus, et adducit verba illa D. Thomæ in præsentia.

II. Secundo notandum est, articulos fidei contineri in his veritatibus dupliciter etiam posse contingere. Primo modo, in ordine ad nos, videlicet cognoscendo continentiam illorum, et illationem ex illis: secundo modo absolute, et in se, quamvis continentia illa nota non sit. Et hoc dupliciter adhuc intelligitur. Primo modo ex natura rei, et necessaria connexion aliorum mysteriorum cum illis principiis: secundo modo ex divina determinatione, quæ ex aliquo principio alia deducit, et derivari voluit. Tertio notandum est, quod Deum esse salvatorem, seu remuneratorem honorum operum etiam potest dupliciter intelligi, uno modo quasi in actu signato, hoc est, quod istæ proprietates Deo conveniunt; altero modo in exercitio, videlicet quod de facto voluerit salvare homines, et esse remuneratorem honorum operum.

III. Ultimo notandum est, quod hæc differentia reperitur inter universalissima principia naturalia, videlicet quodlibet est, vel non est, et alia hujusmodi, et inter duo ista principia supernaturalia de quibus dubitamus, quæ considerantur tamquam dignitates quædam respectu omnium articulorum fidei, quod scilicet in aliis principiis naturalis ordinis alia continentur taliter lumine naturali nota quod nullo modo inferuntur ex illis, sed in eis dicuntur contineri, quia illa versantur circa aliquid universalius, et magis notum ratione suorum terminorum ex quibus alia principia magis nobis innotescunt, et ista universalissima præsupponuntur tamquam præambula illorum. In illis autem duobus principiis supernaturalibus, de quibus disputamus alii articuli continentur, et inferuntur ex illis, quidam ex natura rei, alii ex divina

ordinatione et voluntate, licet non secundum quod ad fidem spectant, quæ cum discursiva non sit, de illatione non curat, sed ex virtute theologi discursus, nam ex eminentia in esse bene colligitur eminentia in unitate, ita ut unum sit quasi ratio alterius saltem quoad nos; et ex eminentia ipsius esse, et unitatis sequitur eminentia virtutis activæ, et finalizationis.

IV. Prima conclusio: Articuli fidei non continentur implicite in illis duobus principiis secundum quod splendent in effectibus a nobis naturaliter notis. Hæc conclusio certissima est, et probatur primo, efficaci ratione, quia articuli fidei sunt ordinis supernaturalis, sed supernaturalia non possunt implicite contineri in aliquo naturali, quia secundum se excedunt totum ordinem naturæ; ergo non continentur in illis principiis secundum quod splendent in effectibus naturalibus. Secundo probatur, quia ista principia sunt necessaria ad salutem, et aliquando illa sola sufficiunt, videlicet quando haberi non potest cognitio explicita aliorum mysteriorum, quæ in his principiis implicite continentur; ergo non continentur articulos fidei secundum quod resplendent in effectibus a nobis naturaliter cognoscibilibus. Patet consequentia, quia alias sequeretur quod ad salutem cognitio naturalis sufficeret. Probatur sequela, quia illa duo principia aliquando sufficiunt ad salutem, sed cognitio illorum secundum quod in effectibus naturalibus splendent est naturalis, et naturaliter acquiritur; ergo si secundum istam rationem contingerent articulos fidei, cognitio naturalis ad justificationem sufficeret, quod est hæreticum.

V. Sed contra hoc est, quia S. Paulus ad Hæbreos xi ponit duo illa principia tamquam necessario cognoscenda ante baptismum adul-

torum, sed tunc non cognoscitur Deus nisi secundum ordinem naturæ, cum nondum sit in subjecto habitus fidei, quo credatur ut auctor gratiæ: ergo secundum cognitionem naturalem continentur articuli in illis principiis. Respondetur, quod illa cognitio de qua loquitur D. Paulus est supernaturalis, et si consideretur secundum quod est prævia ad baptismum aliquando non elicitur ab habitu fidei, sed a potentia adjuncta auxilio supernaturali ipsius Dei; in ipso autem instanti quo fides infunditur, elicitur ab illa, et licet tunc sit consequens gratiam in genere causæ efficientis, et formalis, est tamen antecedens illam in genere causæ materialis, et sic per illam cognitionem supernaturalem accedit homo ad Deum.

VI. Secunda conclusio: Ea quæ sunt de fide, et essentialiter competunt Deo ab intrinseco continentur in illo principio Deus est, ut pertinet ad ordinem supernaturalem. Probatur conclusio, quia eo ipso quod Deus totum ordinem naturæ transcendit, includit intrinsece unitatem divinæ essentiæ in tribus Personis, potentiam ad omnes effectus producendos etiam ordinis supernaturalis, etiam esse finalem causam supernaturalem, cum causa efficiens, et finalis debeant proportionari; ergo omnia ista optime reducuntur ad illud principium Deus est, tamquam in illo contenta, secundum quod ad naturalem ordinem spectat. Secundo probatur, quia eo ipso quod aliquis videat divinam essentiam per lumen gloriæ, videt omnia ista, quæ formaliter in Deo continentur, sed de illis sunt articuli fidei in via; ergo continentur in illo principio ad modum explicatum in conclusione.

VII. Tertia conclusio: In altero principio, scilicet Deus inquirentibus se remunerator est, continentur omnes alii articuli fidei pertinentes

ad providentiam quam de facto, et in exercitio Deus habet de hominibus in ordine supernaturali. Intelligi debet ista conclusio de omnibus his quæ de facto Deus decrevit facere in ordine ad salutem humani generis, ut est incarnatio Filii ejus, mors et resurrectio, etc. Ista autem non continentur in illo principio ex natura illius, bene enim stare posset providentia etiam supernaturalis multis aliis modis Deo possibilibus, sed ex libera Dei voluntate, qua decrevit per ista determinata media homines ad cœlestia regna revocare, atque adeo in illo principio videbuntur clare per lumen gloriæ in patria supposita tali voluntate et determinatione divina.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

VIII. Arguitur primo contra nostram resolutionem: Quia ut docet S. Thomas in hoc articulo, istæ duæ veritates de quibus disputamus habent se sicut universalissima principia, ut est illud: « Impossibile est nihil affirmare, et negare de eodem, etc. sed in hoc principio non continentur alia principia naturalia, ergo nec in illis veritatibus articuli fidei. Probatur minor, quia omnia principia sunt per se, et immediate cognoscibilia, omnia enim in hoc conveniunt quod sine medio cognoscuntur, ergo etiam alii articuli fidei non continentur in illis veritatibus Deus est, et inquirentibus se remunerator est, sed quilibet illorum immediate, et per se cognoscitur a fide.

IX. Respondetur, quod proportio principiorum nostri dubii cum aliis naturalibus solum tenet quantum ad hoc quod sicut in istis continentur suo modo alia principia, quæ sunt magis determinata, et minus universalialia, ita in illis principiis

articuli alii continentur: differunt tamen in hoc quod principia naturalia etiam implicite contenta in universalissimo principio non possunt deduci ex illo per consequentiam, quia utrumque principium est immediatum, articuli autem fidei possunt inferri ex veritatibus nostri dubii; quidam enim quasi ex natura rei, alii vero supposita divina voluntate, et ordinatione non per discursum ordinis naturalis, neque per fidem quæ discursiva non est, sed alia via ut diximus notabili ultimo ante primam conclusionem.

X. Arguitur secundo: In cognitione naturali impossibile est quod contineatur cognitio rei supernaturalis; ergo in illis veritatibus non continentur articuli fidei. Probatur consequentia, quia Deum esse, et etiam esse remuneratorem honorum operum, et habere omnium providentiam est veritas cognoscibilis naturali lumine, sed articuli fidei omnino excedunt captum cognitionis naturalis nostræ; ergo non continentur in illis veritatibus.

XI. Confirmatur primo, quia veritates articulorum fidei, verbi gratia, incarnatio Christi Domini, passio illius, et sacramentorum institutio, etc. non possunt deduci ex illis veritatibus; ergo non continentur in ipsis. Antecedens probatur, nam ex eo quod Deus sit, et sit remunerator honorum operum non sequitur per se quod Deus carnem assumat, patiatur, aut instituat sacramenta, potuit enim aliis infinitis materiis sibi possibilibus bona opera remunerare, ergo. Confirmatur secundo, quia ex eisdem veritatibus non inferuntur alia pertinentia ad fidem; ergo non continentur in ipsis. Probatur consequentia, quia illa quæ in aliquo principio continentur possunt ab illo inferri per bonam consequentiam. Antecedens autem probatur, quia ex hoc prin-

cipio Deus est, non possumus inferre quod sit trinus in Personis, etc. et specialiter cum fides non sit discursiva, ergo nequeunt inferri aliqua ex illis veritatibus, atque adeo fundamentum conclusionis S. Thomæ nullum erit.

XII. Ad hoc argumentum respondetur illo probari nostram primam conclusionem, quod scilicet, secundum quod naturaliter illa principia cognoscuntur non continent articulos fidei. Ad primam confirmationem respondetur negando antecedens. Ad ejus probationem dico, quod ex illo principio, videlicet Deus est honorum operum remunerator non sequitur naturaliter quod actu per ista determinata media repararet humanum genus, verbi gratia, per incarnationem, aut mortem Filii sui, sequitur tamen ex libera, et gratuita sua voluntate, qua ista media in particulari eligit, quibus maxime suam sapientiam, bonitatem, et alia attributa manifestaret, ut dicitur III p. quæst. I, art. I. Ad secundam confirmationem respondetur, quod quantum ad nos non inferuntur illa mysteria ex talibus principiis, quia ex cognitione Dei unius devenire non possumus naturaliter ad cognitionem Trinitatis Personarum, aut mysterii incarnationis; inferuntur tamen secundum se magis quam quælibet conclusio ex principiis naturalibus, aliqua ex natura rei, alia vero supposita divina voluntate, et ordinatione a qua dependent. Neque etiam inferuntur articuli fidei medio habitu ejus ex illis principiis, eo quod fides non discurrit, sed omnia immediate ostendit propter testimonium primæ veritatis immediate revelantis illa.

ARTICULUS II.

Utrum post Apostolos numerus articulo- rum fides creverit, taliter quod in aliis fuerit evangelii perfectior notitia, quam in ipsis?

I. Circa istam difficultatem quidam abbas Joachim ordinis S. Benedicti, et frater Petrus Joannes ordinis S. Francisci asseruerunt, quod Apostoli non perceperunt sensum sancti evangelii, sed primus novit illum S. Benedictus, juxta sententiam illius abbatis, et juxta sententiam Petri Joannis, S. Franciscus. Quem errorem damnatum refert Guido Carmelita, et Castro de hæresibus verbo Apostoli, hæresi I. Dicebant enim isti distinguendos esse tres status hominum, primus erat ab Adamo usque ad Christum; secundus a Christo, usque ad S. Benedictum juxta sententiam unius, vel usque ad S. Franciscum, juxta sententiam alterius; tertia erat a S. Benedicto, vel Francisco usque ad finem mundi. Pro primo ergo statu affirmabant esse latam carnalem legem: in secundo legem spiritualem evangelicam, sed non spiritualiter intellectam, sed carnaliter: in tertio statu fuisse legem spiritualem spiritualiter intellectam; sed tamen relictis his erroribus

II. Pro luce hujus difficultatis notandum est primo claritatis gratia durationem mundi ab initio usque ad finem ejus distingui in duplicem partem. Prima ab initio mundi usque ad adventum Christi: secunda, ab adventu Christi primo usque ad secundum quando judicaturus est orbem terræ in æquitate. Prima autem pars optime dividitur a S. Gregorio homil. XIX in evangelia in alias quatuor partes. Prima, ab Adam usque ad Noe: secunda, a Noe usque ad Abraham: tertia, ab

Abraham usque ad Moysem: quarta, a Moyse usque ad Christum Dominum.

III. Secundo notandum est pro intelligentia rationis S. Thomæ, quod ordo propinquitatis ad Christum, aut elongationis ab illo potest attendi, vel in ipsis diversis statibus, vel in particularibus personis illorum. Fundamentum igitur rationis D. Thomæ non procedit de personis particularibus, non enim erat necessarium quod omnes homines quanto propinquiores erant adventui Christi, tanto plenior haberent notitiam fidei, sed procedit de ipsis statibus, videlicet quod quanto magis accedebant ad fontem veritatis et lucis, quia est Christus, tanto uberior, et expressior erat in illo statu cognitio mysteriorum.

IV. Tertio notandum est, quod hæc major cognitio, quæ ponitur in statibus ratione propinquitatis ad Christum solum est necessario ponenda in ipsis doctoribus, et magistris, et in lege magis peritis, qui alios de rebus, et misteriis fidei instruere debebant: quod si comparatio fiat cum aliis magistris aliorum statuum, tunc dicendum est, quod magistri illius status magis propinqui ad adventum Christi excedebant in cognitione mysteriorum magistros remotioris status: et sic videtur aperte colligi ex doctrina S. Thomæ infra quæstione CLXXIV, articulo VI, ubi ponit excellentiam in illis hominibus qui erant magistri cujuscumque status, et tamquam capita aliorum. Itaque Abraham habuit plenior notitiam de misteriis fidei, quam reliqui, qui illum præcesserunt, et qui secuti sunt usque ad Moysem, qui illum excessit in claritate cognitionis, præcipue cum viderit divinam essentiam ut ex D. Augustino docet D. Thomas quæstione modo citata, articulo IV in corpore.

V. Quarto notandum est, quod comparatio ista non debet fieri cum his qui fuerunt post adventum Christi in lege gratiæ; simpliciter enim, et absolute dicendus est excellentior status; et ideo ut notavit D. Thomas hic ad quartum, vocatur a D. Paulo ad Galatas IV tempus gratiæ tempus plenitudinis, quia in eo est uberior gratia, et præstantior cognitio rerum omnium, quæ ad fidem spectant, atque adeo Apostoli, qui fuerunt doctores hujus legis, et magistri nostri multo perfectius cognoverunt mysteria fidei, quam prophætæ, et patriarchæ veteris legis. Et colligitur hoc esse de fide ex illis verbis ad Ephes. III: *Aliis generationibus non est agnitus mysterium Christi, sicut nunc revelatum est sanctis Apostolis, et prophetis.* Et ratio pro hac doctrina colligitur optime a D. Thoma in solutione ad tertium videlicet: « Quia manifestatio Spiritus (hoc est cognitio rerum fidei) datur doctoribus ad aliorum utilitatem, » ut scilicet alios instruant, et sic dabatur juxta necessitatem instructionis aliorum. In lege autem veteri multo minus explicita cognitio requirebatur ad instructionem hominum, quam modo, eo quod lex illa comparabatur nocti, et lex nostra luci et diei, ut habetur ad Roman. XIII: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit.* Major igitur lux requiritur in nostro tempore diei, et status legis gratiæ, quam in alio, atque adeo doctores hujus legis eminentiam debebant habere supra magistros omnium aliorum statuum antiquæ legis. Excipiendus tamen merito est a magistris legis antiquæ, et cum doctoribus legis novæ numerandus beatissimus Joannes Baptista, eo quod tamquam sponsi amicus in cognitione, et amore illius fuit præstantissimus, et etiam pertinebat ad legem gratiæ, ut sentit S. Thomas infra quæstione CLXXIV,